

خبرنامه اطلاع رسانی داخلی
دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
ویژه نامه شهادت امام صادق (ع)

تقریب بر پایه علم و اخلاق، در سیره امام صادق (ع)

دوران امامت امام صادق (ع)، یکی از حساس‌ترین دوره‌های تاریخ اسلام محسوب می‌شود؛ دوران اضمحلال امویان و تکاپوی عباسیان برای دستیابی به قدرت. در این شرایط، فضای مناسبی برای ارائه مباحث علمی و دینی مهیا شد و آن حضرت، با استفاده از این فضا، توانستند ضمن طرح بحث و تشریح مبانی فقهی و فکری اسلام ناب برای علاقه‌مندان، به شبهات متعددی که از سوی دهریون و دیگر گروه‌های بدعت‌گذار مطرح می‌شد، پاسخ دهند. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های سیره امام صادق (ع)، رویکرد تقریبی آن حضرت و مدارا با پیروان دیگر مذاهب اسلامی بود. در دانشگاه بزرگ امام صادق (ع)، افزون بر شاگردان برجسته‌ای مانند «زراره بن اعین» که از افتخارات مذهب شیعه محسوب می‌شود، بزرگان اهل سنت نیز حضور پیدا می‌کردند و از دریای بی‌کران علم و دانش امام (ع) بهره می‌بردند. از جمله این بزرگان اهل سنت، می‌توان به «ابوحنیفه»، پیشوای مذهب حنفی و «مالک بن انس»، پیشوای مذهب مالکی، اشاره کرد. در این راستا، در گفت‌وگویی با آیت‌... حسینی خراسانی، عضو جامعه مدرسین و نماینده مجلس خبرگان، به بررسی زوایای مختلف سیره امام صادق (ع) پرداختیم.

وی با اشاره به جایگاه استثنایی آن حضرت در عرصه فقهت، حدیث، تفسیر و دیگر علوم، از مردم‌داری به عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی آن امام همام یاد کرد و به تفصیل درباره سیره امام صادق (ع) در عرصه تقریب و بر پایه علم و اخلاق، سخن گفت.

*به عنوان شروع بحث، لطفاً درباره جایگاه علمی امام صادق (ع) در جهان اسلام، توضیحاتی دهید.

شهادت رئیس مذهب جعفری، حضرت امام صادق (ع) را به همه دوستداران و شیعیان آن امام همام، تسلیت عرض می‌کنم. در سالروز شهادت جانگداز آن حضرت، جهان تشیع داغدار امامی است که هویت مذهب شیعه و اساس فقه و فقهت آن، محسوب می‌شود. امام صادق (ع) را باید بنیان‌گذار و توسعه‌دهنده حوزه‌های علمیه شیعه دانست. نقش محوری و کلیدی آن بزرگوار در معرفی و اعتلای اسلام ناب، محدود به دوران حیات با برکتشان نبود؛ امام صادق (ع)، نه تنها در دوران امامتشان، بلکه در دوره‌های بعدی تاریخی و نیز تا قیام قائم آل محمد (عج)، تأثیرگذار بودند، هستند و خواهند بود. آن حضرت افزون بر ارائه آموزه‌های صحیح اسلامی در ابعاد مختلف فقهی، فلسفی، کلامی، تفسیری و علمی در دوران حیات با برکتشان، جهادی بی‌آمان را برای رو کردن دست دروغگویان و نشان دادن انحراف منحرفان آغاز کردند. این یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی آن بزرگوار است؛ ایستادگی در برابر «تحریف غلات» و «تأویل جاهلین». امام صادق (ع) با جریان‌ات بدعت‌گذار و الحادی، مانند دهریون که تفکرات انحرافی را در جامعه اسلامی اشاعه می‌دادند، به مبارزه برخاستند. در حوزه درس با عظمت آن حضرت، صدها شاگرد ممتاز و برجسته تربیت شده‌اند و می‌شوند. امام صادق (ع)، خطوط کلی و اساسی تفکر ناب اسلامی را برای مسلمانان و به

الگویی بی‌بدیل برای همه پیروان و دوستداران آن حضرت است.

*افزون بر علمای برجسته شیعه، تعداد زیادی از علمای اهل سنت نیز، افتخار شاگردی امام صادق (ع) را داشته‌اند. آیا می‌توان بر این اساس، آن حضرت را به عنوان الگو و نماد تقریب مذاهب اسلامی معرفی کرد؟

به نکته بسیار مهمی اشاره کردید. بسیاری از سران سرشناس مذاهب مختلف اسلامی، مانند «ابوحنیفه» و «مالک بن انس»، با واسطه یا بی‌واسطه، در عرصه‌های مختلف، اعم از کلام، فقه و حدیث، شاگرد امام صادق (ع) بودند و به این شاگردی افتخار می‌کردند. «آلوسی» در کتاب «مختصر التحفه الاثنی عشریه»، با اشاره به دو سال شاگردی «ابوحنیفه» نزد امام صادق (ع)، از او نقل کرده است که گفت: «لولا الستتان لهلك النعمان؛ اگر آن دو سال دانش‌اندوزی نزد جعفر بن محمد (ع) نبود، نعمان (ابوحنیفه) هلاک شده بود.» یکی از ویژگی‌های شخصیتی امام صادق (ع) این بود که با حفظ مواضع صحیح و مراقبت از اصول مسلم مکتب اهل بیت (ع)، با پیروان دیگر مذاهب اسلامی به بحث و گفت‌وگو می‌پرداختند و به مشکلات و مسائل علمی آنها پاسخ می‌دادند. بنابراین، باید آن حضرت را نماد «اخلاق تقریبی» دانست. سفارش آن حضرت به پیروانشان، حسن سلوک با پیروان دیگر مذاهب اسلامی بود. امام (ع) تأکید می‌کردند که شیعیان باید به پیروان دیگر مذاهب شناخته شده اسلامی، احترام بگذارند. از آن حضرت نقل شده است که درباره معاشرت با دیگر مسلمانان، فرمودند: «صَلُّوا فِي مَسَاجِدِهِمْ وَ عُدُّوا مَرَضَاهُمْ وَ اتَّبِعُوا جَنَائِزَهُمْ؛ در مساجد پیروان دیگر مذاهب اسلامی [نماز بگزارید؛ به عیادت بیمارانشان بروید و در مراسم تشییع جنازه آنها شرکت کنید.» به دیگر سخن، امام صادق (ع) به شیعیان سفارش کرده‌اند که با این شیوه، دوستی و محبت خود را به دیگر برداران مسلمان نشان دهند و با عمل خود، پیرو اهل بیت (ع) بودنشان را آشکار کنند.

ویژه، شیعیان، آشکار کرده‌اند و از این رهگذر، راه صحیح را به همه مؤمنان، تا ظهور امام عصر (عج) نشان داده‌اند. نقشه راهی که امام صادق (ع) در این زمینه ترسیم فرمودند، همان جریان «علینا القاء الأصول و علیکم التفریع» است؛ یعنی بیان اصول از سوی امام معصوم (ع) و باز گذاشتن باب اجتهاد صحیح و تفقه ناب دینی، فرا روی فقیهان آینده. با چنین رویکردی، خلأ ناشی از حضور نداشتن امام معصوم (ع) در جامعه، جبران شد. بنابراین، باید اذعان کرد که آنچه امروز در جامعه اسلامی، در عرصه‌های مختلف علوم دینی شاهد هستیم، از برکت وجود مقدس امام صادق (ع) و اصولی است که توسط آن حضرت و اجداد طاهرنشان، تبیین و عرضه شده است.

*به نظر شما، اگر بخواهیم به یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی امام صادق (ع) اشاره کنیم، کدام ویژگی ملموس‌تر و برجسته‌تر است؟

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌هایی که می‌توان در سیره امام صادق (ع) به آن اشاره کرد، حسن سلوک با مردم یا همان مردم‌داری است. آن حضرت با مخالفانشان نیز برخوردی سنجیده، معقول، توأم با ادب و تأثیرگذار داشتند. امام صادق (ع) حتی با مروجان تفکر ضد اسلامی نیز، بردبارانه و با ادب و متانت برخورد می‌کردند.

*همان‌طور که از «مفضل بن عمر» درباره چگونگی برخورد امام (ع) با دهریون، در ابتدای کتاب «توحید مفضل» نقل شده است؟

بله؛ دقیقاً همین‌طور است. آن حضرت با حوصله تمام، به ایرادات و شبهات افرادی مانند «ابن ابی‌العوja» که یکی از دهریون معروف آن زمان بود، گوش می‌دادند و آن‌گاه، آرام و منطقی، پاسخ مبتنی بر عقلانیت خود را به این افراد عرضه می‌کردند؛ به طوری که برای آنها، راهی جز پذیرش سخنان امام (ع) یا سکوت در برابر استدلال قوی آن حضرت، باقی نمی‌ماند. بی‌تردید، تحمل فوق‌العاده مخالفان و رعایت ادب و متانت در پاسخ دادن به شبهات از سوی امام صادق (ع)،